

Co se to v naší rodině stalo?

Aneb jak se stalo, že pečuji o dítě z rodiny
(materiál pro pečující osoby)

1. Jak se mám ve všem zorientovat?

Základní informace o sociálně–právní ochraně dětí (SPOD), náhradní rodinné péči (NRP) a doprovázení

Ať už jste to předem tušili nebo ne, ve Vaší rodině se odehrálo něco, na co nikdo není zrovna pyšný a nikoho to netěší.... Někdo z Vaší rodiny se dostal do situace, kdy nebyl schopný postarat se o své dítě. A Vy se rozhodujete, zda si dítě svého syna/dcery, sourozenců nebo dokonce svého mladšího sourozence máte vzít k sobě domů, nebo je už doma máte, aby dítě nemuselo jít do rodiny cizí, případně do dětského domova nebo jiného obdobného zařízení. Za to si zasloužíte poděkování a obdiv!

Děti, o které není řádně postaráno, trpí hladem, bitím, nedostatkem péče či dokonce sexuálním zneužíváním, jsou dětmi ohroženými. Pokud se o nich dozví sociální pracovnice oddělení sociálně–právní ochrany dětí (dále jen OSPOD), ať už ze své vlastní činnosti, nebo oznámením sousedů, školských či zdravotnických zařízení, dostávají se tyto děti do evidence OSPOD. Rodičům těchto dětí se pracovnice OSPOD snaží pomoci, podpořit je, doporučit jim odbornou pomoc. Pokud rodiče pomoc nepřijmou a situace je pro dítě ohrožující, sociální pracovnice podává k soudu návrh na odebrání dítěte rodičům a zajistí dítěti dočasnou péči. Nejdříve pracovnice OSPOD oslovují členy rodiny a zjišťují, zda mají podmínky pro převzetí dítěte. Pokud nikdo z rodiny nemůže dítě převzít do své péče, dítě může být svěřené na základě rozhodnutí soudu do pěstounské péče na přechodnou dobu, případně do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (ZDVOP). Pěstouni na přechodnou dobu jsou lidé, kteří prošli odbornou přípravou a posouzením, a o dítě mohou pečovat maximálně po dobu 1 roku ve své domácnosti.

Během této doby jsou pracovnice OSPOD i nadále v kontaktu s rodiči dítěte, nebo také s jeho rodinou. Pokud se rodiče tzv. „napraví“, tzn., zlepší své podmínky pro péči o dítě, dítě jim může být navraceno zpět. Pokud se tak nestane, mohou o svěřeni dítěte do své péče požádat příbuzní nebo i jiné osoby dítěti blízké, a to i přesto, že ihned po odebrání dítěte rodičům takový návrh soudu nepodali. Sociální pracovnice s rodinou tyto možnosti projednává, ale konečné rozhodnutí je na okresním soudu. Ten v případě svěřeni dítěte do péče příbuzných volí jednu ze dvou možností: 1/ dítě je svěřeno do **osobní péče pečující osoby**, nebo 2/ dítě je svěřeno do **osobní péče pěstounovi**, což může být i pečující příbuzný.

Jaký je mezi těmito dvěma rozhodnutími rozdíl?

- nezaopatřené dítě svěřené do osobní péče pečující osoby má nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte a přídavek na dítě, který je vyplácen pečující osobě, a ta také dostává na dítě soudem stanovené výživné od rodičů. Do domácnosti pečující osoby dochází sociální pracovnice OSPOD a sleduje vývoj dítěte.
- Je-li soudem rozhodnuto o pěstounské péči (i v případě, že je pečující osobou příbuzný), je finančně podporována státem. Jakmile pečující osoba (v tomto případě označena jako pěstoun) má dítě v péči, obdrží jednorázově příspěvek při převzetí dítěte a měsíčně pak příspěvek na úhradu potřeb dítěte. Rovněž měsíčně má nárok na příspěvek při pěstounské péči. S touto formou péče jsou však spojené i povinnosti. Je nutné uzavřít Dohodu o výkonu pěstounské péče s doprovázející organizací, kterou si pečující osoba (seznam organizací má

k dispozici OSPOD) vybere. Uzavřením dohody získává pečující osoba svoji klíčovou sociální pracovníci z doprovázející organizace, která mu pomáhá a radí s péčí o dítě, navštěvuje jej v domácnosti minimálně co 2 měsíce, nabízí tzv. respitní péči v rozsahu až 14 dní ročně, aby si pečující osoba mohla od péče o dítě odpočinout. Pokud pečující osoba nebo dítě potřebuje odbornou pomoc, tzn. terapeuta nebo psychologa, zprostředkuje mu ji klíčová sociální pracovníce, ta také zajišťuje pečujícím povinné vzdělávání v rozsahu 24 hodin za rok, aby získali informace a náhled, jak vychovávat dítě, protože být pečujícím příbuzným je jiné než být rodičem. O tom bude psáno více v dalších kapitolách. Dítě i nadále zůstává v evidenci OSPOD, a proto pečujícího příbuzného a dítě navštěvuje také sociální pracovníce OSPOD.

Co vše si musíte vyřídit?

- Jakmile dostanete rozhodnutí soudu, že Vám bylo dítě svěřeno do pěstounské péče, nebo jakmile máte dítě ve Vaší osobní faktické péči, k soudu jste podali návrh na svěření tohoto dítěte do Vaší pěstounské péče a máte písemné Vyjádření OSPOD o fakticitě a důvodnosti péče, zajdete na kontaktní místo úřadu práce ve Vašem bydlišti, kde si vyřídíte příspěvek při převzetí dítěte, příspěvek na úhradu potřeb dítěte a příspěvek při pěstounské péči (v případě, že je Vám dítě svěřeno do osobní péče pečující osoby, pak vyřídíte pouze příspěvek na úhradu potřeb dítěte).
- Potřebujete najít dětského lékaře, který přijme dítě do péče – případně další zdravotní specialisty (zubař apod.).
- Dítěti je potřeba zajistit povinnou předškolní docházku, nebo školní docházku. Pokud bydlíte v blízkosti místa, kde již dítě do mateřské či základní školy chodilo, je vhodnější ponechat dítě v kolektivu dětí, na které je zvyklé (v případě pochybností to můžete probrat se svou klíčovou pracovníci).
- Pokud máte zájem s dítětem cestovat, je nutné mu ještě před 15. rokem vyřídit občanský průkaz nebo cestovní pas. I s tímto vám poradí klíčová sociální pracovníce. Více informací k vyřizování dokladů naleznete v materiálu Povinnosti a práva normativně.

Po přijetí dítěte do Vaší péče se Váš život převrací doslova „na ruby“, musíte toho hodně ve svém životě změnit, na hodně nových věcí si zvykat, mnohé své zvyklosti opustit. V dalších kapitolách se Vám pokusíme nabídnout některé informace a zkušenosti, které Vám mohou ve Vašich úvahách, krocích a rozhodování přijít vhod.

2. S čím mám počítat u dítěte, které přijímám do péče?

Citová vazba dítěte, vývoj, poruchy, projevy v chování

Každý z vás, kdo čtete tyto řádky, máte za sebou jiný životní příběh. Někteří jste zažili dětství hezké, poklidné, jiní těžké a bouřlivé. Děti, které se k vám dostávají do péče, mají za sebou převážně tu druhou variantu.

Když na svět přijde malé miminko, rodí se s určitým očekáváním, že svět bude dobrý a že bude o něj postaráno. Ještě před svým narozením vnímá v břiše své maminky, zda je vítané, či odmítané, zda máma zažívá pohodu či stres. Podle toho se u něj vyvíjí nervový systém. Pokud po narození o něj není dobře pečováno, jeho nervový systém se vyvíjí tak, že se od samého začátku učí, že život je nebezpečný, že nemůže s nikým počítat a co je nejhorší, že ten, koho miluje, mu zároveň ubližuje. Ohrožené děti, což ty vaše děti byly, si do hloubky své duše mohly zapracovávat přesvědčení, že za nic nestojí, nikomu na nich nezáleží, všichni je stejně opustí, blízcí jim budou ubližovat... Je to smutné čtení, vidíte?! Ně kterým z vás to může připomenout vlastní vzpomínky z dětství...

Pokud dítě vyrůstá v harmonické rodině, všechnu svou energii může věnovat poznávání světa a zábavě. Ví, že je milované, že má pro své blízké velkou hodnotu, nemusí za to bojovat. A tak prozkoumává své okolí, luští hádanky, které mu život přináší, doptává se na vše, co jej zajímá. Takové dítě věnuje svou energii do svého vývoje a jeho vývoj probíhá harmonicky.

Ohrožené dítě bojuje, aby přežilo. Buď svou energii vkládá do snahy zaujmout své blízké (může tak i nadmíru zlobit, provokovat, „otravovat“ nekonečnými otázkami), nebo chce udělat vše proto, aby byl klid (když se doma hodně křičí, snaží se uklidit, uvařit, potěšit toho, který křičí, aby už nekřičel), nebo stáhne na sebe hněv např. táty, aby nebyl zlý na milovanou maminku apod.

Nebo zvolí jinou cestu, začne se uzavírat, je mu jedno, co si kdo myslí, přestává cítit emoce, stává se někdy k sobě i k druhým stejně kruté, jakým byli jeho blízcí k němu. Je mu jedno, že po něm něco chcete. Na vaše prosby, aby s něčím pomohlo, nereaguje, nebo je vulgární a sprosté, takže po něm raději příště nic nechcete.

A někdy se to u dítěte proměňuje – chvíli se snaží zaujmout, chce, abyste se spolu měli rádi, pak se to změní a zraňuje každého, kdo se mu přiblíží, ničí věci kolem sebe, a hlavně vztahy s osobami, které o ně pečují. Pak pláče a je mu to líto... Nedá se předem odhadnout, jaká bude reakce...

Všechny uvedené možnosti se týkají tzv. poruch citové vazby (v praxi se možná setkáte s pojmem attachment – čte se etečment).

Děti, které mají narušenou schopnost někoho milovat, mít s někým tzv. zdravou citovou vazbu, potřebují odlišnou výchovu a péči než děti, které jsou v tomto směru zdravé. Doporučení k výchově uvádíme ve čtvrté kapitole.

Pro lepší pochopení zde zkusíme popsat, jak se taková zdravá citová vazba tvoří. Miminko prvních 12–18 měsíců potřebuje, aby se o něj nejčastěji maminka starala – tzn., byla mu nablízku, aby o něj pečovala, kojila jej, nosila jej, přebalovala jej, mluvila na něj – ale ne moc, jen tolik, kolik zvládne, a aby mu nebyla zima nebo velké horko, a aby bylo prostě v bezpečí. Potřebuje, aby reakce maminky byly

poměrně stejné, očekávané. Pak se může dobře vyvíjet a po této době začne zkoušet hranice – tzn., co může a co nesmí. Protože má se svou maminkou dobrý, láskyplný vztah, snaží se pochopit, proč mu některé věci nedovolí. Zpočátku se zlobí (období vzdoru), ale pak začne chápat některé mantinely v životě. Když má dítě vytvořený láskyplný vztah a ví, kde jsou hranice, tzn. je si vědomé toho, co se může a co se nesmí, můžeme toto dítě pustit do světa – např. do mateřské školy. Tam se dále začleňuje – navazuje kamarádství, učí se spolupracovat s dalšími dětmi, učí se novým věcem.

Děti, které přišly k vám, potřebují také tento čas – nejdříve aby si s vámi vytvořily pevný vztah, pak aby zjistily, kde jsou určité hranice a jaká pravidla platí, než je můžete „vypustit do světa“. Často to nejde snadno. V každém případě doporučujeme, abyste nějakou dobu pobýli s dětmi sami, abyste dali dětem i sobě čas zvyknout si na sebe, a aby měly děti čas se přizpůsobit nové skutečnosti, že jsou u vás. Když k vám chodily na návštěvy, bylo to jiné, než když u vás získaly trvalý domov, jehož chodu se musí přizpůsobit.

U dětí, které změnily domov, se vyskytují určité fáze v tom, jak si postupně na nový domov zvykají. Děti se nejdříve chovají, jak nejlépe umí, aby u vás mohly zůstat, aby měly domov, aby o ně někdo stál. Když se více ujistí o tom, že u vás zůstanou, začnou vyplouvat na povrch velká psychická zranění, která v sobě mají, a na která do té doby byly samy. Děti si potřebují – naprosto nevědomky – ověřovat, zda svůj zájem o ně myslíte vážně. Vždyť jejich nejbližší osoby – jejich rodiče – je zklamali! Jak mohou právě vám věřit?! A tak děti začínají testovat vaši trpělivost – v této fázi zjišťují, jestli budete dalšími dospělými, kteří jim budou ubližovat a kteří je opustí. Když se budete snažit pochopit, co tím svým chováním sdělují, můžete lépe dítěti porozumět. Chování je pro dítě způsob, jak dát najevo, že má nějaké potřeby – a dává je najevo způsobem, který se naučilo od svých nejbližších.

Jen vy můžete dítě naučit, že když bude o svých potřebách hovořit – a dáte mu prostor, abyste jeho potřeby společně pochopili a pojmenovali – bude se vám spolu lépe žít a dítě získá do budoucna šanci na lepší život.

Pokud vám něco z toho, co jste si právě přečetli, není jasné, nerozumíte tomu, nebo nesouhlasíte s napsaným, můžete se obrátit na svou klíčovou pracovníci/klíčového pracovníka a spolu můžete probrat vaše otázky a pochybnosti. Na tak těžkou věc, jako je výchova ohroženého dítěte, nemá být člověk sám!

3. Kým vlastně nyní jsem? Kým je pro mě dítě, o které pečuji?

Identita (změna rolí, jaké mohou nastat komplikace), jak pomoci dítěti vytvářet zdravou identitu

K čemu to vlastně dochází, když přijímáte do péče dítě vašich dětí nebo sourozenců, či jiných příbuzných? Doteď jste pro děti byli babičkou, dědou, tetou, strejdou, starším sourozencem nebo jiným příbuzným. Přijetím dítěte nebo dětí do péče vám tato role zůstala. K tomu ale navíc přibyla role náhradního rodiče – mámy nebo táty. Plníte teď dvě role, což vám může občas v některých situacích způsobit pořádný zmatek v tom, jak se máte zachovat. Tento chaos a zmatek je však i na straně dětí – kdo teď pro ně vlastně jste?

Přemýšlíme tady o vaší identitě. Co to je? Identita každého člověka představuje nás – kdo jsme, čím jsme, kam patříme, odkud jdeme, kde jsme teď, a kam směřujeme. Je to složitě? Uvedeme příklad. Můžu se jmenovat Lenka, bydlím v malém městě, jsem matkou dvou dětí, jsem manželkou. Pracuji jako účetní v malé soukromé firmě... a mohla bych v tomto příkladu pokračovat. Identitu této paní tvoří vše, co dělá, s kým má bližší vztahy, do jakého společenství patří. I vy máte své místo, kam patříte. Máte nějaký domov, nějakou rodinu, možná ještě pracujete, nebo pobíráte důchod, udržujete nějaké kontakty – a to vše tvoří vaši identitu. Do vašeho vnímání sama sebe nyní tvrdě zasahuje situace, kdy někdo z vaší rodiny nezvládl péči o dítě nebo děti, které máte doma. To vám přineslo novou situaci, novou roli – a tím i změnu identity.

Změnu identity to přineslo i dítěti nebo dětem, kterých jste se ujali. Měly nějakou mámu a nějakého tatku, najednou mají třeba babičku a dědu, kteří se o ně začali starat jako rodiče. V praxi se často stává, že děti své prarodiče časem přestanou oslovovat: babi a dědo, a začnou prarodičům říkat: mami a tati. Babičky a dědečkové, kteří to svým dětem vysvětlují a vymlouvají, nebývají úspěšní. Děti potřebují někoho oslovovat: mami, tati. A vy jste se ocitli v roli náhradních rodičů, tedy mámy a táty – i když vaše původní role byla jiná.

Hodně nyní záleží na tom, zda tuto svou novou roli přijímáte dobře, nelámete si s tím už hlavu a rozhodli jste se, že tedy těmi náhradními rodiči budete. Pokud tomu tak je, pak se lépe vyrovnáte s tím, že musíte děti začít vychovávat, dávat jim pravidla, dbát na určitý řád, učit je odpovědnosti atd.

Pokud se svou novou rolí nejste v souladu, nechcete v ní být, vadí vám, že musíte o děti pečovat, patrně se vám bude těžce reagovat ve vypjatých situacích – protože se nebudete cítit být rodičem, budete si chtít udržet svou původní roli (babičky, dědy, tety, strejdy, sourozence) a budete možná doufat, že se stane nějaký zázrak a dítě samo své chování zlepšit, situaci pochopí, vše se nějak vyřeší. Tak tomu bohužel nebývá.

Každé dítě nutně potřebuje pro zdravý vývoj hodně lásky a přijetí, ale také určitá pravidla a řád. A vy tím, že jste dítě přijali do péče, jste na sebe převzali tento úkol.

V roli náhradního rodiče se setkáváte s mnoha situacemi, které byste ve svém dosavadním životě nemuseli řešit. Čeká se od vás, že se o dítě postaráte nejen v tom, že bude mít kde spát, co jíst a že bude mít vyprané a vyžehlené oblečení. Svou novou rolí jste přijali i to, že dítěti pomůžete s tím, aby se u vás cítilo dobře, aby mělo kamarády, aby cítilo podporu v tom, co ho baví atd. Počítá se s tím, že budete spolupracovat se školou. Dnes děti musí ovládat počítače, učí se jazyky... - jak jim s tím můžete pomoci? Možná si někteří kladete tuto otázku a jímá vás z toho hrůza.

Můžete v tomto využít pomoci vaší doprovázející organizace a klíčového pracovníka nebo klíčové pracovnice. Bývají často ve věku, který odpovídá věku rodičů. Pokud s dětmi navážíte dobrý vztah, mohou být pro vás velkou podporou a pomocí.

A jakou identitu mají děti, kterých jste se ujali? Děti mají tendenci brát na sebe chyby svých rodičů. Mohou si myslet, že kdyby se více snažily, kdyby méně zlobily, kdyby lépe pomáhaly... tak by mohly být se svými rodiči a nedošlo by k tomu, že už se svými rodiči nejsou. Některé děti byly zvyklé starat se o své mladší sourozence, a právě ony jim dělaly náhradního tátu nebo náhradní mámu. Nyní nechtějí přijmout, že jim tuto roli berete.

Protože cítí vinu, velice se stydí za to, jak to mají, hodně se tím trápí, ale nejsou zvyklé o tom mluvit, mohou mít velmi nepřiměřené projevy chování (např. vulgarita, agrese). Můžete mít pocit, že i když jsou „z vaší krve“, tak jim vůbec nerozumíte. Pokud máte tento pocit, nechte si poradit a pomoci od pracovníků z vaší doprovázející organizace. Tito pracovníci jsou vyškolení na to, aby porozuměli tomu, co se s vaším dítětem nebo vašimi dětmi děje a jak tuto situaci zlepšit.

Dítě potřebuje pomalu začít věřit tomu, že ono není viníkem toho, co se stalo, že je „jen dítětem“, které má své potřeby a je tu teď někdo, kdo se o ně postará. Chvilí potrvá, než se dítě uvolní, začne věřit tomu, že už je v bezpečí. Když si u vás zvykne, začne se cítit lépe, je třeba počítat s tím, že tím trable dítěte nekončí. Děti si přejí, aby je do školky nebo do školy vodili rodiče. Často se v praxi stává, že děti se stydí za to, že nežijí se svými rodiči, případně i za to, že je vodí babička nebo děda, u kterých bydlí. Když ve školce nebo škole malují obrázky s tématem – Moje rodina – neví, jak si s tím mají poradit. Zkuste si s nimi doma o takových situacích povídat. Pokud vás nenapadá, na co dítě připravit, obraťte se na svého klíčového pracovníka nebo klíčovou pracovnici. Ti mají většinou dostatek zkušeností na to, aby vám pomohli a dítě tak bude lépe připravené na situace, ve kterých by se mohlo jinak cítit zahanbené.

4. A co mám nyní dělat?

Výchova (nabídka efektivních způsobů výchovy, vysvětlení následků nepřiměřených trestů...)

Jako pečující příbuzní (a tedy i náhradní rodiče) jste postaveni do role, kdy máte dítě nebo děti řádně vychovávat. Jak si s tím poradit, když za sebou děti mají často tak těžké události, že vás někdy lítost vede k ústupkům a spíše k „nevýchově“?

Doporučení k výchově

- Dítěti naslouchejte. I když se vám bude někdy zdát, že mluví nesmysly, že si vymýšlí, že je to ztracený čas... pro dítě je velice důležité, že mu věnujete pozornost. Potřebuje vědět, že je berete vážně. Snažte se pochopit, co se vám svým sdělováním snaží říct – o jaké své potřebě mluví, třeba i mezi řádky. Hlavně nezlehčujte, co dítě říká, nesnižujte jeho starosti a prožitky!
- Buďte struční a vyjadřujte se jasně. Vaše ano ať je ano, vaše ne, ať je ne! Stanovte ve vaší rodině několik jasných pravidel – jak se zdravíme, kdo má co na starost, jaký je dovolený způsob projevení zlosti a smutku apod. Tato pravidla platí pro všechny členy domácnosti – když dítě nemůže nadávat vám, nemůžete ani vy nadávat dítěti! Nevychítejte, snažte se dítěti vysvětlit, že to, jak se chovalo, může někomu ublížovat, že něco se prostě nedělá... – hovořte o chování dítěte, ne o dítěti samotném (ne – „Ty mě zlobíš“ – ale: „Toto tvé chování mě zlobí, a spolu to zvládneme překonat“). Buďte ve výchově důslední!
- Vždy se snažte u dítěte mírnit úzkost, pokud se projeví. Ohrožené děti zažívají více úzkosti, než si běžný dospělý člověk může představit. Co si představit pod úzkostí? Dítě se může na váš vkus příliš bát něčeho pro vás banálního, prostého, některé věci může hodně přehánět, zveličovat... může se chovat ustrašeně, být v něčem urputné, protivné, nebude možné ho uklidnit běžným způsobem, tzn., že mu budete vysvětlovat, že se nic neděje. Snažte se zajistit, aby se cítilo v bezpečí. Můžete si s dítětem povídat o tom, co by mu pomohlo, aby se cítilo více v bezpečí – a snažte se v rámci možností vyjít mu v tom, co sdělí, vstříc. Sedněte si k němu, pokud se třese, zabalte je do deky, přitiskněte je (pokud to dovolí) k sobě a konejšivým hlasem se je snažte upokojit.
- Úzkost dítěte se může projevit také tím, že bude agresivní. Často platí, že úzkost jde ruku v ruce s agresí. Dítě může ublížovat ze strachu. Tresty se v těchto případech mívají účinkem. Dítě potřebuje vnímat, že i když se chová hrozně, že je máte rádi, že mu pomůžete. Můžete dítěti ukázat, že když si potřebuje do něčeho praštit, tak může např. praštit polštářem o postel, nebo můžete pořídit domů boxovací pytel. Ten se pro uvolnění napětí může hodit i vám, když budete cítit, jak ve vás chování dítěte probouzí hněv. Patrně mu nerozumíte nebo dítě neplní pokyny, které mu dáváte. Možná dítě také nerozumí tomu, co po něm chcete. Zkuste si o tom povídat, pokud to nejde, poraďte se ve své doprovázející organizaci.

Pokud se dítě dostane do afektu, tzn. zuřivého nebo bojácného záchvatu, tak vás není schopné vnímat. V tu chvíli „rozum v mozku“ přestává pracovat a každý člověk v afektu se přestává ovládat a stává se svým způsobem zvířetem, které bojuje o přežití. Některá zvířata bojují, jiná utíkají, některá ustrnou v nehybné pozici. V té chvíli se dítě potřebuje zbavit pocitu ohrožení. Jakýkoli trest se míjí účinkem, protože nepomůže dítěti od strachu nebo vzteku (ten v přírodě umožňuje bojovat s protivníkem). Je důležité, abyste vy zůstali klidní, protože váš klid může zklidnit i dítě. Pokud jste sami naplnění např. hněvem, sdělte dítěti, že se musíte uklidit a běžte se vydýchat. Vraťte se k němu, až se zase budete schopni ovládat.

Co se dítě učí formou trestu

Co byste dítě učili trestáním – bez pochopení toho, co chování dítěte způsobilo?

- Silnější může bít slabšího, silnější může ubližovat slabšímu.
- Použití fyzické síly a agrese je způsob, jak se řeší problémy, konflikty a nedorozumění.
- Slabší jedinec slouží k tomu, aby si na něm silnější vybil vztek – nemá tedy hodnotu, je jen „otloukáč panák“.
- Výzkumy ukázaly, že pokud je dítě fyzicky trestané, brání mu to v dobrém vývoji.
- Fyzicky trestané dítě ztrácí důvěru k tomu, kdo jej bije.
- Dítě se učí zapírat, provádět některé činnosti tak, aby nebylo přistiženo, využívá lsti.
- Podle zákona se fyzickým trestem porušuje právo dítěte na bezpečí. Pokud byste takto fyzicky napadli jinou osobu, můžete být za napadení obviněni.

Co se dítě učí formou pozitivní motivace

Daleko užitečnější je dítě **povzbuzovat**, ukazovat mu, jak se může zbavit strachu, vzteku a smutku, když je bude cítit. Je důležité, aby dítě cítilo, že jste při něm, že mu neodpíráte lásku, i když jeho chování je zrovna špatné. Dítě potřebuje usměrnit, vést. Po každém nedorozumění dítě od vás potřebuje utvrdit, že to, co se mezi vámi stalo, je pryč, spolu jste to zvládli a že máte dítě nadále rádi.

Pokud vám něco z toho, co je zde uvedené, není jasné, můžete se obrátit na svou klíčovou pracovníci/klíčového pracovníka, se kterým své otázky můžete probrat. Odměnou vám bude postupná úprava v chování dítěte nebo dětí, které přijímáte nebo jste již přijali do péče.

Třeba vás bude zajímat....

V roce 2020 proběhl v Centru psychologické pomoci výzkum mezi pečujícími příbuznými. Výzkum provedl SocioFactor společně s Centrem psychologické pomoci a za finanční podpory Nadace Sirius.

Pečující příbuzní odpovídali na otázky, které se týkají péče o dítě nebo děti příbuzných.

Na co si postěžovali?

- Neměli možnost volby. Kdyby se o dítě nebo děti nepostarali oni, děti by šly do ústavu, což nemohli připustit.
- Přijetí dítěte nebo dětí do péče jim přineslo radikální změnu v dosavadním životě, se kterou většinou nepočítali.
- Při rozhodování neměli dostatek informací. Nevěděli, co a jak mají vyřídit, co mají dělat. Rozhodovali se pod velkým časovým tlakem.
- Pečující příbuzní měli problém s tím, že jim přibyla nová role a najednou nevěděli, kým jsou.
- Na pečující příbuzné dopadla určitá tíha z toho, že musí dítě nebo děti dovést do dospělosti.
- Nevěděli, na co mají nárok, jaká finanční podpora jim náleží.

Co by uvítali?

- Jasně a srozumitelné informace.
- Okamžitou pomoc a podporu, aby v tom všem novém nebyli sami, měli se koho zeptat, s kým poradit, kde se vypovídat.
- Přijali by pomoc v oblasti vzdělávání – tzn. pomoc se školou a úkoly do školy.
- Potřebují pomoc v době dospívání dítěte nebo dětí. Puberta a dospívání u dětí jsou velice náročná období pro všechny strany.
- Chtěli by pomoci s tím, aby se jejich děti lépe zařadily mezi ostatní děti.
- Pečující příbuzní pozitivně hodnotili možnost sdílení s jinými pečujícími příbuznými, protože jen ti jim mohli plně porozumět a pochopit je.

A co bylo nejdůležitější? Rozhodli by se znovu stejně. Znovu by se postarali o dítě nebo děti, které to potřebovaly! Díky lidem jako jste vy, může velké množství dětí vyrůstat ve svých rodinách. Bez vás by systém náhradní rodinné péče zkolaboval. Za to vám patří obdiv a velké díky!

Má to cenu

(několik příběhů ze života)

Kluky bych nedal

Celý život jsem se živil vyprávěním o životech a dění okolo mě. Pracoval jsem jako sportovní novinář a žurnalista, ale příběh, který se u nás v rodině odehrál, bych nejspíš nevymyslel. Děním svou roli dědečka s rolí pěstouna. V příbuzenské pěstounské péči máme spolu s mou ženou dva vnuky – Tomáše a Petra.

Pěstouny jsme se stali po tom, co se o chlapce jejich rodiče kvůli vlastním problémům nedokázali sami postarat. A tak přivedli kluky k nám. Tomášovi v té době bylo 13 měsíců a Petrovi 5 let. Jejich umístění do ústavní výchovy pro nás nikdy nepřipadlo v úvahu, tuhle variantu jsme si k tělu nepustili ani na vteřinu. Věděli jsme, že vnuky chceme mít u sebe a letos je to třináctý rok, co tomu tak je.

Když se k nám chlapci dostali, začalo vyřizování o uznání péče. Dlouhou dobu jsme měli děti v péči, aniž by nám byl uznán nárok na příspěvek. Teprve po 6 letech a několika soudních zamítnutích nám byl přiznán příspěvek pro zabezpečení potřeb vnuků, ale stále se nejednalo o pěstounskou péči, o kterou jsme měli zájem a která by nám pomohla rodinu lépe zabezpečit.

Oficiálně jsme pěstouny až poslední dva roky. Cesta to byla mnohdy trnitá, ne vždy jsme se setkali se spravedlností, ale jsme si jistí, že je takhle o naše „druhé děti“ dobře postaráno. Mají skvělé zázemí a prostor věnovat se tomu, co je baví. Tomáš pravidelně obouvá kopačky a rozhoduje se, jakým směrem se chce v budoucnu vydat. Petrovi se daří kombinovat dobré studijní výsledky a kreativní vyžití ve volném čase. Jsou jako všichni dospívající, umí být líní a mít vlastní názor, který se neshoduje s tím mým, přesto si myslím, že v příbuzenském pěstounství se skrývá jedna velká výhoda – tím, že se člověk stará o děti, mládne. Není čas zestárnout, musíte stíhat. A já doufám, že skutečně stíhám. Snažím se stále pracovat, nyní mám nové zaměstnání, a potřebnou energii na život se dvěma skoro dospělými vnuky si dobývám sportem a aktivním životem. Během letošní zimy jsem stihl about brusle, běžky i lyže a na cyklistickou sezónu mám kola dávno připravená. A Petr s Tomášem jsou mi při těchto aktivitách občas společností. Velký podíl na tom, jak jsme vše zvládli ustát, nese moje paní. Manželka o nás všechny s láskou pečuje, pro vybíravé strávníky je ochotna uvařit obědy zvlášť a za to, jak byla chlapcům nápomocna během distanční výuky, by si při nejmenším zasloužila učitelské ocenění Zlatý Ámos.

Rozhodovat se o tom, že si do pěstounské péče vezmete dítě z rodiny, není jednoduché, ale myslím, že stačí chtít. Koneckonců ty děti jsou naše krev. A je důležité mít na paměti, že pěstounstvím nejen dáváte, ale i přijímáte. Jde to oběma směry. A když se ohlédnu zpět, byl bych znova jednoznačně pro.

Bohuslav Lang
Dědeček a pěstoun

Nebylo vše zalité sluncem

V naší rodině došlo k tragickému úmrtí mé sestry. Jejím dětem, Patrikovi a Klárce, v té době bylo 8 a 6 let. Patrik byl malý druháček a Klárka se chystala do první třídy, když musely na přechodnou dobu do dětského domova, protože se rozhodovalo, komu z rodiny připadnou do péče. Tato událost se všemi zatřásla, ale v zájmu všech členů rodiny bylo především dobro pozůstalých dětí. Projevený zájem o péči posuzoval soud skrze znalecké posudky, o děti se přihlásila jak naše strana, tak i ta otcova. Soud nakonec určil, že děti půjdou do mé péče, a tak ještě dříve, než rozsudek oficiálně nabyl právní moci, jsem si děti z domova vzal a stal se jako jejich strýc i náhradním tátou a příbuzenským pěstounem.

Doma jsem měl děti vlastní, takže jsem věděl, co výchova obnáší. Přesto byla potřeba k výchově Klárky a Patrika přistupovat citlivě, vzhledem k tomu, co zažili. Můj přístup k nim jsem mohl projednávat s psychology, kteří se věnovali také dětem. Měli jsme také velké štěstí na ředitele školy, kam děti nově docházely, protože zařídil všechno, co bylo potřeba a k celé situaci přistupoval diskrétně a s velkým pochopením. Na něj dodnes rád vzpomínám.

Spousta lidí se nám snažila pomoci – někdo více, někdo méně. Často jsem se setkával s dvojím metrem, protože jako pěstoun máte spoustu povinností, ale s právy k dětem je to složitější. Občas jsem narazil na to, že jsem v očích institucí „pouze pěstoun“. Velkým pomocníkem mi je v tomto případě generální plná moc, která mě opravňuje za děti vyřizovat školní záležitosti nebo souhlasit s lékařskými úkony. Pochopil jsem, že spousta za děti zvládnou zařídit a vyběhat, ale některé si budou muset zajistit samy. Dnes jsou děti o devět let starší a o spoustě věcí už si samy i rozhodují. Patrik chce studovat, jak dlouho to jen půjde, momentálně je na střední škole. Klára bude na střední brzy nastupovat a ráda by šla do jiného města, odkud pochází zbytek naší rodiny. Potřebuje si vyzkoušet volnost a já se jí to snažím dopřát, i když s jejím odchodem mám spojené velké obavy.

Příbuzenská pěstounská péče znamená, že přijímáte do péče děti „z vlastní krve“. Přestože tam vaše krev je, musí se počítat s tím, že vaše geny kompletně stejné nejsou a že každé dítě je jiné. A že větší děti už něco zažily. Takže nemá cenu snažit se je předělávat, ale spíš pochopit a akceptovat to, jaké jsou a snažit se jim ukázat, kudy by se dalo jít. S dětmi spolu vycházíme dobře, a i když byly chvíle, které nebyly zalité sluncem, a bojovalo se, společně jsme to zvládli. Ostatně období puberty je náročné v každé rodině, nehledě na to, jaký příbuzenský vztah zrovna k dětem máte.

Přes všechny překážky bych neměnil. To, že to za to stálo, mi hezky připomíná jedna situace. Patrik bude mít za chvíli 18 let a bude plnoletý. Sociální pracovníce mu nabídly, že mu pomůžou postavit se na vlastní nohy a můžou mu pomoci s bydlením ve startovacích bytech. Páťa na to odpověděl, že by rád zůstal bydlet se strejdou. To pro mě může být největší odměnou – že chtějí zůstat, i když nemusí.

Jiří Lukáš
strýc a pěstoun

Byla to pomoc dceři

Báru jsem si vzala do péče měsíc po jejím narození. Má dcera, matka Báry, měla v té době další tři děti a nejmladší z nich začalo mít zdravotní obtíže. Bylo nemocné a stále omdlávalo. Pro dceru to byla velká zátěž, protože vnuk potřeboval velkou péči, a tu už nemohla dát nově narozené Barunce. Do toho se přidaly problémy s bydlením, a tak nejlepší, co jsem mohla udělat, bylo pomoci dceři. Sama jsem strávila dětství v dětském domově, i proto jsem si Barunku chtěla vzít k sobě, aby o ni bylo postaráno.

Hned jak to bylo možné, zažádala jsem o péči u soudu. Pěstounskou péči zamítli napoprvé kvůli podezření, že si chci peníze z pěstounské péče jenom vykompenzovat svoji finanční situaci. To pro mě byla velká rána. Dodnes mě mrzí, že to byla sociální pracovnice schopna vůbec říct. Po roce mi z oddělení sociálně-právní ochrany dětí volali, že mám zkusit o péči zažádat znova. Tentokrát se zadařilo a pěstounská péče nám byla přidělena, když měla Bára 3 roky.

Snažím se zajistit nám dobrý život. Tím, že je u mě Bára téměř od narození, splynula moje role babičky v jednu společně s rolí matky. Barunka mě sama někdy osloví mámo, jindy babi, podle toho, jak jí to zrovna přijde na jazyk a hlavu si z toho nedělá. Se svou matkou i sourozenci je v kontaktu, ale u mě má vše, co potřebuje. Dokonce teď musím držet krok s počítači a online výukou.

Sílu mi dodává hlavně můj syn. I když už s námi nebydlí a studuje v jiném městě, nezapomene každý den zavolat a zeptat se, jak se máme. Bere Barunku jako svoji sestru, ona jeho zase jako bratra a hodně na něj dá. Snaží se na ni mít dobrý vliv a pomáhá mi nastavovat hranice výchovy, když se ozývá Bářina puberta a je to potřeba.

Moc mi taky pomohl klíčový pracovník z mé doprovázející organizace, na kterého se stále mohu obrátit, když něco potřebuji. Momentálně hledáme nové bydlení, tak doufám, že se nám brzy podaří najít místo, kde se společně budeme mít hezky. Současný byt je pro nás dvě poté, co jsem ovdověla a syn odešel, příliš velký. Ráda také chodím na setkání s dalšími příbuzenskými pěstouny. Je příjemné moct si popovídat s někým, kdo prožívá podobné věci a ví, o čem to je.

Kdybych byla ve stejné situaci, udělala bych to i dneska znovu a Báru bych si vzala k sobě. Připadalo mi to jako nejlepší možné rozhodnutí, jak dceři i Barunce pomoci. Lidem, kteří se o pěstounství zrovna rozhodují, bych poradila hlavně trpělivost. Je důležité mít pevné nervy, ale hlavně, především cit k tomu dítěti, o které máte pečovat. Pak to všechno dává smysl.

Eva Horvátová
babička a pěstounka

Byl to šok

V létě, dva roky nazpátek, zazvonil telefon. Volalo neznámé číslo. Když jsem hovor zvedla, ozvala se na druhé straně pracovnice OSPOD a ověřovala si, zda se dovolala správně. Dovolala, i přesto jsem byla přesvědčená, že se musí jednat o omyl. „Vaše dcera byla vzata do vazby. Potřebujeme vědět, zda byste se mohla postarat o Vaši vnučku,“ zaznělo. Větší podrobnosti mi zatím sdělit nemohla.

V hlavě mi běžela jedna otázka za druhou. Zanedlouho jsem měla jít na směnu do práce, ale neodkladná záležitost si žádala rozhodnutí. S Emou, tehdy tříletou vnučkou, jsme měly odjakživa dobrý vztah a byly jsme na sebe hodně zvyklé. Naštěstí jsem měla plnou podporu zbytku rodiny, a tak jsme si Emu vzali do péče.

Když opadl šok ze všeho, co se událo, bylo na čase začít řešit provozní věci. Z počátku nám bylo schváleno pouze svěřeni třetí osobě. Sama jsem se v této problematice příliš neorientovala a nevěděla jsem, že bych mohla mít právo na jinou formu péče. Svou práci tom však odvedla nám přidělená paní sociální pracovnice, která navrhla, že bychom si mohli vzít Emičku do pěstounské péče, pakliže k propuštění dcery nedojde v blízké době. A tak začala má oficiální role pěstouna.

Těch rolí, které musím ve vztahu k Emě zastávat, je více. Snažím se být také matkou a především babičkou, kterou jsem byla nejdříve. Víím, že je důležité, aby moje výchova měla mantinely, ale občas je pro mě samotnou těžké určit, jakou roli mám k Emičce zrovna zaujmout. S postupem času jsem ji totiž začala vnímat jako vlastní dceru. Jsem matkou pěti dětí a Emička tak byla dalším vlastním dítětem v domácnosti. Sice jsem o něco starší, než jsem byla při výchově nejmladší dcery, a tak skloubit péči o malé dítě s prací občas bylo složitější. I tak jsme ji naučili všechno, co by měla umět – jako třeba jezdit na kole, nebo plavat. Nedělalo mi sebemenší problém se o Emu postarat a dát jí lásku a pochopení. Víím totiž, že jí potřebuje hodně.

Ne vždy vše bylo úplně růžové a doháněly mě obavy. Člověka pořád trápí to, co ho potkalo, ale už se to nedá změnit. Podpora rodiny byla tím, co mi pomohlo celou situaci zvládnout. Měla jsem od začátku možnost řešit cokoli s přítelem i dalšími dětmi. A pořád to takto okolo mě funguje. Byla bych ráda, kdyby se Emička mohla vrátit do péče své matky. Nyní je ve věku, kdy si celou situaci více uvědomuje, na maminku se těší a mluví o ní. Víím však, že všechno má svůj čas. Nechci na nic tlačit, o Emu je postaráno, a je potřeba, aby na to byly připraveny všechny strany.

Pokud bych stála před stejným rozhodnutím, neměnila bych. Rozhodování může ovlivnit také otázka peněz nebo nemohoucnosti. Jedině v tom případě bych váhala – kdybych zkrátka nemohla. Ale v našem případě nebylo co řešit. Kdyby u nás nebyla, chyběla by nám jedna větev našeho rodinného stromu života. Emička je naše, a tak se řídím heslem, že všechno jde, když se chce a když má člověk cíl a inspiraci. A vidět Emu šťastnou, když se spolu učíme stále nové věci, je bez pochyby obojím.

Jana Kučerová
babička a pěstounka